

**«ТАСВИРИЙ САНЪАТ ВА УНИ ЎЎ ИТИШ МЕТОДИКАСИ»
КАФЕДРАСИНИНГ**

**ДОЦЕНТИ С.Ф.АБДИРАСИЛОВНИНГ «ТАСВИРИЙ САНЪАТ
ВА МУЎАНДИСЛИК ГРАФИКАСИ» ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИ**

2017 йил 12.10 КУНИ СОАТ 10.30 (ЖУФТЛИК) 4-24

АУДИТОРИЯДА

**TS 302-ГУРУЎ ТАЛАБАЛАРИ БИЛАН «ТАСВИРИЙ САНЪАТ
ЎЎ ИТИШ МЕТОДИКАСИ» ФАНИДАН**

“ПЕДАГОГИК РАСМЛАР ИШЛАШ”

МАВЗУСИДАГИ ОЧИЎ ДАРС МАТЕРИАЛ.

ОЧИЎ ДАРС МАТЕРИАЛИ.

МАВЗУ: “ПЕДАГОГИК ТАСВИРЛАР ИШЛАШ”

- Мазмуни:**
1. Педагогик расм – тасвирий санъат дарсларида кўргазмалилик турларидан бири.
 2. Педагогик расмларни хусусиятлари.
 3. Педагогик расмларни тасвирлаш воситалари.
 4. Бўр билан синф тахтасида расм ишлаш.

Ажратилган соат - 2	Талабалар сони 18-20 нафар	
Ўқув машғулоти шакли	Амалий - маъруза	
Амалий иш режаси;	Амалий машғулотида педагогик тасвирлар ишлашни ўрганиш.	
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларга тасвирий санъат дарсларида педагогик тасвирларни ишлашнинг мазмуни ва вазифалари, унинг хусусиятлари, ишлаш воситалари ҳамда ишлаш методикаси кўргазмалилик тури сифатида мувофиқлигини тушунтириш.		
Педагогик вазифалар; - Амалий машғулотларда педагогик расмларни бажариш тартиби ҳамда маълумотлар бериш. - тасвирий санъат йўналишидаги аламтасвир, рангтасвир ва бошқа фанларга оид педагогик тасвирларни амалда бажариш.		Ўқув фаолияти натижалари; - талабалар амалий машғулотларда берилган вазифаларни методик ва мустақил ишлаб чиқишга ўрганади. - тасвирий санъат фанига оид пед. тасвирларни бўр билан ишлашни амалий бажариш ҳамда маълумотларга эга бўлади.
Ўқитиш усуллари ва техникаси		Маъруза, амалий ва ”Амалий хужум” ва “Командада ишлаш” технологияси.
Ўқитиш воситалари		Компьютер техникаси, экран, слайдлар, видеопроектор, бўр.
Ўқитиш шакли		Гуруҳларда ишлаш, жамоа.
Ўқитиш шарт-шароитлари		Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари мустақиллаш мумкин бўлган ўқув хона.
Мониторинг ва баҳолаш		Кузатиш, суҳбат, овози савол-жавоб, ўқув топшириқ.

Амалий машғулоти нинг технологик харитаси

Иш жараёни ва вақти	Фаолиятнинг мазмуни	
	Педагог	Талаба
1-босқич Кириш 10 дақиқа	1.1. Ташкилий қисм. Саломлашиш ва йўллама қилиш.	Тинглайди, кузатади ва мустақил ишлайди.
	1.2. Ўқилган мавзунинг мустақиллаш мақсадида «Блиц сўров» ўтказилади. (1-илова). 1.3. Янги мавзу ва унинг режаларини эълон қилади. Амалий машғулоти олиб бориш ва	Ёзиб олади.

	кутилган натижалари аниқда тушунтирилади (2-илова).	
2-босқич Асосий жараён 60 дақиқа	2.1. Мавзу режалари навбати билан очиб берилади, аниқма маъруза аниқилинади, мавзуга оид таълимотлар намоёиш этилади. (3-3.4. - иловалар). 2.2. Маъруза бўйича “Аниқлий хужум” методи билан таълимдаги савол билан мурожаат этилади: Тасвирий санъат дарсларида педагогик тасвирларни бажаришда аниқандай воситалардан фойдаланилади? (4 -илова). 2.3. ”Командада ишлаш” технологиясидан фойдаланган аниқолда топшириқ берилади. (5-илова). 2.4. Талабаларнинг ишлаган тасвирлари таълимил этади, уларга яқун ясайди.	Тинглайди, ёзади, саволларга жавоб беради. Тартиқатмали топшириқни яқка бўлиб жавоб беради.
3-босқич Яқуний босқич 10 дақиқа	3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса аниқилинади. 3.2. Талабаларга мустақил иш топшириқини беради (6-илова).	Тинглайди ва мулоқот этилади. Ёзиб олади.

1-илова.

Ўтган дарсдаги мавзу:

Тасвирий санъат машъулот турларига кўргазмали таъроллар тайёрлаш.

Ўтилган мавзунини мустақил камлаш юзасидан тузилган

Блиц сўров саволлари

- Кўргазмали таъролларни аниқамияти?
- кўргазмали таъролларни аниқандай кўринишлари мавжуд?
- тасвирлаш босқичлари аниқандай?
- кўргазмали таъролларга аниқандай талаблар таъйинланган?

2-илова.

Мавзу: Педагогик тасвирлар ишлаш.

Р е ж а

1. Педагогик тасвирлар ишлаш таълимилрисидида умумий маълумотлар бериш.
2. Педагогик расмларни хусусиятлари.
3. Педагогик расмларни тасвирлаш воситалари.
4. Бўр билан синф тахтасидида расм ишлаш ва педагогик расмлар бўйича ўқитувчи альбомини яратиш.

3-илова.

Pedagogik rasm – tasviriy san’at darslarida korgazmalilik turlaridan biri.

Pedagogik tasvir - bu o’qituvchining sinf taxtasiga, maxsus planshetlarga va o’quvchi rasm daftarining burchak chetiga tasvirlangan rasmdir.

Grafik ko’rgazmali qurollar pedagogik rasmlarning o’rnini bosolmaydi. Bularni tushunadigan tajribali o’qituvchilar og’zaki tushuntirish vaqtida namoyish etilgan ko’rgazmali qurollar kerakli bo’lgan tasavvur ko’rinishlarini hosil qilmagandan so’ng pedagogik rasmlardan keng foydalanishadi.

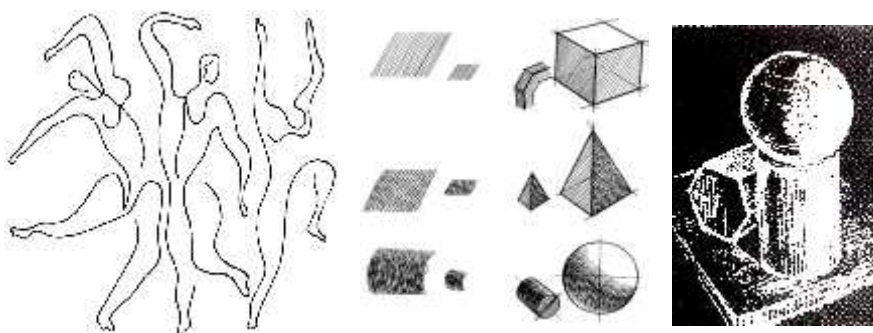
Afzalligi shundan iboratki, o'qituvchi o'z hikoyasini tasvir orqali ko'rsatishda, o'quvchilarning ko'z o'ngida tasvirni paydo bo'lishi, uning to'ldirilishi va tugallanish ko'rinishlarini dinamik jarayoni(holati)ni yaqqol ko'rsatish imkoniga ega bo'ladi.

Oddiy, aniq tasvirlar u yoki bu voqeani, narsalarni obrazli, ko'rgazmali qilib ko'rsatadi. Lekin ularni biron-bir maxsus hozirliksiz bajarish mumkin emas. Mazmunli va chiroyli bo'r bilan bajarilgan tasvirlar narsalar to'g'risida haqqoniy va aniq tasavvurlar hosil qilishga yordam beradi. Savodli pedagogik rasm grafikali fikrlashni, kuzatuvchanlikni o'stiradi.

3.1. -илова.

Pedagogik tasvirlarning turlari bir nechta. Darsni hikoya qilish va tushuntirishning mazmuni va maqsadlariga ko'ra quyidagi u yoki bu pedagogik tasvirlash turlari qo'llaniladi:

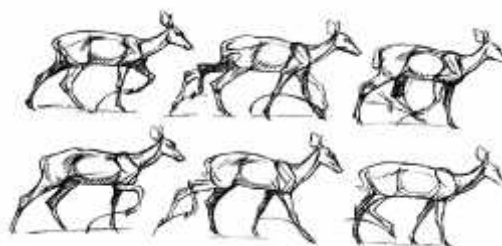
- a) *chiziqli tasvirlash;*
- b) *shtrixli tasvirlash;*
- v) *tonallik (tusli) tasvirlash.*

3.2. -илова.

MULTIPLIKATSIYA

• O'qituvchiga ko'pincha biron-bir ko'rinishni paydo bo'lishini, harakatini, dinamikasini tushuntirishga to'g'ri keladi. Ularning shu holatini ko'rsatish va afzal tushunishga multiplikatsiya – rasmlar bera oladi (ro'y berayotgan voqeani ketma-ketligini tasvirlovchi rasmlar). Har bir rasm, o'quvchilarning ko'z oldida paydo bo'ladi va tavsiflanadi (izoh beriladi). Agarda, o'qituvchining sinf taxtasida bo'r bilan ishlash malakasi bo'shroq bo'lsa, u paytda oldindan qog'ozga 3-4 bosqichda bajarilgan rasmlarni tayyorlab olishi mumkin. Dars vaqtida ularni ketma-ket ko'rsatib tushuntirish olib boriladi.

3.3. -илова.

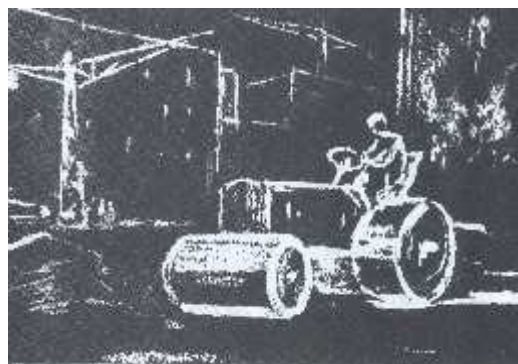
Pedagogik rasmlarni tasvirlash vositalari.

AKVAREL – (ital. *acquerello*) – suvda eruvchi bo'yoqlar. Bu bo'yoqlarning ajoyib xususiyati bo'yoq qatlamlarining tiniqligi va mayinligidir. Akvarelda oq rang bo'lmaydi, uning o'rnida bo'yoqlarning tiniq va yupqa qatlami tagidan ko'rinadigan yoki bo'yalmay qolgan qog'ozning rangi xizmat qiladi.

3.4. -илова.

Bor bilan sinf taxtasida rasm ishlash

4. -илова.

Тасвирий санъат дарсларида педагогик тасвирларни бажаришда қандай воситалардан фойдаланилади?

5. -илова.

Талабаларга амалий топшириқ.

Фауна ва флора дунёси объектларини тасвирлаш:
сигир, от, туя, мушук, ит ва бошқ.; ўсимлик, гуллар, мева ва сабзавот, дарахтлар каби.
(қораламалар)

6. -илова.

МУСТАҚИЛ ИШ ТОПШИРИҚИ:

«Тушунчалар тақлиди» технологияси

ёрдамида ўтилган мавзуга оид педагогик расмларни тасвирлаш

Бир неча шаклдаги дарахтлар қўриниши.

Уй ва ёввойи қайвонларнинг тасвирлари.

Уй-рўздор буюмлари.

Спорт ўйинининг жиҳозлари.

Транспорт воситалари.
Ў урилиш ва Ў ишло хўжалигида ишлатиладиган воситалар.
Усталик ва дурадгорлик воситалар.
Инсон бош Ў исмининг турли Ў олатдаги тасвирлари.
Инсон гавдаси турли хил Ў аракатларининг кўринишлари.

МАВЗУ: ПЕДАГОГИК ТАСВИРЛАР ИШЛАШ.

р е ж а

1. Педагогик тасвирлар ишлаш тўғрисида умумий маълумотлар бериш.
2. Педагогик расмларни хусусиятлари.
3. Педагогик расмларни тасвирлаш воситалари.
4. Бўр билан синф тахтасида расм ишлаш ва педагогик расмлар бўйича ўқитувчи альбомини яратиш.

ВИЗУАЛ МАТЕРИАЛЛАР

1. Педагогик расм – тасвирий санъат дарсларида кўргазмалилик турларидан бири.

Педагогик тасвир - бу ўқитувчининг синф тахтасига, махсус планшетларга ва ўқувчи расм дафтарининг бурчак четига тасвирланган расмдир.

График кўргазмали ўроллар педагогик расмларнинг ўрнини босолмайди. Буларни тушунадиган тажрибали ўқитувчилар оёзаки тушунтириш ваётида намойиш этилган кўргазмали ўроллар керакли бўлган тасаввур кўринишларини ёсил ёилмагандан сўнг педагогик расмлардан кенг фойдаланишади.

Афзаллиги шундан иборатки, ўқитувчи ўз ёикоясини тасвир орёали кўрсатишда, ўқувчиларнинг кўз ўнгида тасвирни пайдо бўлиши, унинг тўлдирилиши ва тугалланиш кўринишларини динамик жараёни(ёолати)ни яёол кўрсатиш имконига эга бўлади.

Оддий, аниё тасвирлар у ёки бу воёеани, нарсаларни образли, кўргазмали ёилиб кўрсатади. Лекин уларни бирон-бир махсус ёозирликсиз бажариш мумкин эмас. Мазмунли ва чиройли бўр билан бажарилган тасвирлар нарсалар тўғрисида ёаёоний ва аниё тасаввурлар ёосил ёилишга ёрдам беради. Саводли педагогик расм графикали фикрлашни, кузатувчанликни ўциради.

Одатда, оёзаки тушунтириш жараёнида тасвирлар бажарилиши, ўқувчиларнинг диёат-ёэтиборини тортиши мумкин. Ўқувчиларни бир ваётда эшитиш ва кўриш ёобилиятлари орёали олаётган таассуротлари ўзгача, янги материални чуёур ва мустаёкам ўзлаштиришида аниё тасаввурлар бўлишида ёрдам беради.

Педагогик расмларни тасвирлашда энг муёими аниё, схемали тарзда, нарсаларни ўзига хос характерли шаклини, ўлчамларини, ёажмини, айрим пайтда иложи борича рангларини ёам тўёри тасвирлашдир.

2. Педагогик расмларни хусусиятлари.

Кўргазмали ўроллар билан бир ёаторда педагогик расмларнинг ёам тарбиявий имкониятлари жуда каттадир. Педагогик расмларнинг хусусиятлари ёуйидагиларда ўз аксини топади;

1. Педагогик расмлар ўқувчиларни расм чизишга бўлган қизиқишларини ўстиради.

2. Дарсга фаол иштирок этишга ёрдам беради.

3. Ўқувчилар томонидан йўл қўйилган хатоларни ўз вақтида тузатишга (ёрдам беради) йўналтиради.

4. Расмни қандай қилиб чизишга йўналиш беради.

5. Тасвирлаш босқичларини намойиш қилиб кўрсатади.

Педагогик тасвирларнинг турлари бир нечта. Дарсни қикоя қилиш ва тушунтиришнинг мазмуни ва мақсадларига кўра қуйидаги у ёки бу педагогик тасвирлаш турлари қўлланилади:

а) чизиқли тасвирлаш;

б) штрихли тасвирлаш;

в) тоналлик (тусли) тасвирлаш.

ЧИЗИҚЛИ ТАСВИР - энг оддий ва кенг тарқалган тури. Бу ерда нарсалар яхлит туташ чизиқлар ёрдамида ёруслик манбаларисиз ва шакл қажмисиз тасвирланади. Чизиқли тасвир ўз навбатида текисли (яссилик) ва перспективали бўлиши мумкин. Текисли расмда нарсани фақат узунлиги ва эни берилади. Масалан, барг шаклининг расми, тоғлар ва қ.к. Перспективали чизиқли тасвирда нарсалар учта ўлчамдан иборатлигини кўрсатади - бўйи, эни ва баландлиги. Бундай расмларни бажаришда перспективанинг асосий қонунларини билиш керак ва синф тахтасида бўр билан ишлаш тажрибасига эга бўлиши керак. Перспективада тасвирланган расмда нарсалар тўқрисида тўқри тасаввур беради.

ШТРИХЛИ ТАСВИР - қисқа чизиқли штрихларни ўз ичига олади, одатда улар чизилган нарсаларни соя томонларида жойлашади. Нрсаларнинг қажмини кўрсатишда тасвирдаги штрихлар буюм шаклларининг йўналишлари юмалоқ ва текислик бўйича юритилади. Нрсанинг қажмини кўрсатишда штрихлар бир неча мартаба юргизилади. Чизиқли тасвирлашга қараганда штрихли тасвир мураккаброқ, шу сабабли щам ундан фойдаланишдан олдин тегишли машқлар талаб қилади. Нрсани фақатгина силуэт ёки контурини эмас, балки унинг қажмини қам кўрсатиш керак бўлган қолда штрихли тасвирлашдан фойдаланилади.

ТОНАЛЛИК(ТУСЛИ)ТАСВИР - бажарилиши янада мураккаброқ. Бундай усулдан нарсани янада яхлит ва кўргазмали кўрсатишда қўлланилади. Тусли тасвирнинг бажарилиши қуйидагича: синф тахтасига нрсанинг ташқи кўриниш чизиқлари билан тасвирланади, унга бўр суртилган латта билан юпқа қатлам юргизилади; қоронғи бўлган жойлари ўчирилади, ёруқ жойлари бўр билан янада кучайтирилади; ундан кейин чизилган нарсани характерли қисмлари бўрттириб чизиб қўйилади. Тусли расмларда айрим қолларда рангли бўрлардан қам фойдаланилади.

МУЛЬТИПЛИКАЦИЯ - ўқитувчига кўпинча бирон-бир кўринишни пайдо бўлишини, қаракатини, динамикасини тушунтиришга тўқри келади. Уларнинг шу қолатини кўрсатиш ва афзал тушунишга мультипликация – расмлар бера олади (рўй бераётган воқеани кетма-кетлигини тасвирловчи расмлар). Қар бир расм, ўқувчиларнинг кўз олдида пайдо бўлади ва

тавсифланади (изола берилади). Агарда, ўқитувчининг синф тахтасида бўр билан ишлаш малакаси бўшроқ бўлса, у пайтда олдиндан олозга 3-4 босқичда бажарилган расмларни тайёрлаб олиши мумкин. Дарс вақтида уларни кетма-кет кўрсатиб тушунтириш олиб борилади.

3. Педагогик расмларни тасвирлаш воситалари.

Педагогик расмлар намоиш этишда тасвирий санъатда ишлатиладиган материаллар – олов ва рангли бўрлар, сув бўёқлар, кўмир таёқчалар, сангина, пастел, соус ва бошқалардан кенг фойдаланмоли зарур.

САНГИНА – (лот. Сангуменс - кондек) - оқизил ва оқизил-жигарранг оқалам. Ёроқ ишлатмай, темир оксидли тупроқсимон жинслардан тайёрланади. Табиий ва сунъий хиллари бўлади. Рассомлар этюд, графика асарлари ишлашда фойдаланадилар.

КЎМИР ОАЛАМ - кўмир оқалам, писта кўмир. Уни тайёрлаш учун оқуритилган тол ёки узум новдасидан оқаламчалар олинадилар ва консерва идишига оқум тўлдириб ичига оқаламчалар жойлаштирилади, оқоплоқ беркитилади, оқизил чўқга 2 соат оқўйиб, сўнгра идиш совигач кўмир оқаламчалар олинадилар ва улар ишлатишга тайёр бўлади.

ПАСТЕЛ /итал. паста– хамир/ - расм чизиладиган махсус рангли оқалам, шу оқалам билан чизилган расм. Графикада кўп фойдаланилади. Рассомлар янги асарлари учун этюдлар чизишда оқам пастелни ишлатадилар.

АКВАРЕЛ – (итал. асгуерелло) – сувда эрувчи бўёқлар. Бу бўёқларнинг ажойиб хусусияти бўёқ оқатламларининг тиниқлиги ва майинлигидир. Акварелда оқранг бўлмайди, унинг ўрнида бўёқларнинг тиниқ ва юп оқатлами тагидан кўринадиган ёки бўялмай оқолган оқолознинг ранги хизмат оқилади.

4. Бор билан синф тахтасида расм ишлаш

Синф тахтасида бўр билан ишлаш XIX асрда кенг тарқалган. Тарихчиларнинг маълумотига кўра, бошланғич таълим босқичида фойдаланишни илк бор И.Г.Песталоццининг ўқувчиси Рамзауер тавсия этган. И.Песталоцци шундай ёзган илмий асосланган методикани оқўллашса, оқар бир инсонни оддий нарсаларнинг расмини чизишига имконият туғдиради.

Педагогик расм машғулотнинг асосий мақсади - ўқувчиларни тасвирий санъатдан педагогик расмларнинг хусусиятлари ва тасвирланадиган нарсаларни бошланғич босқичларининг методик нозик сирлари билан таништириш.

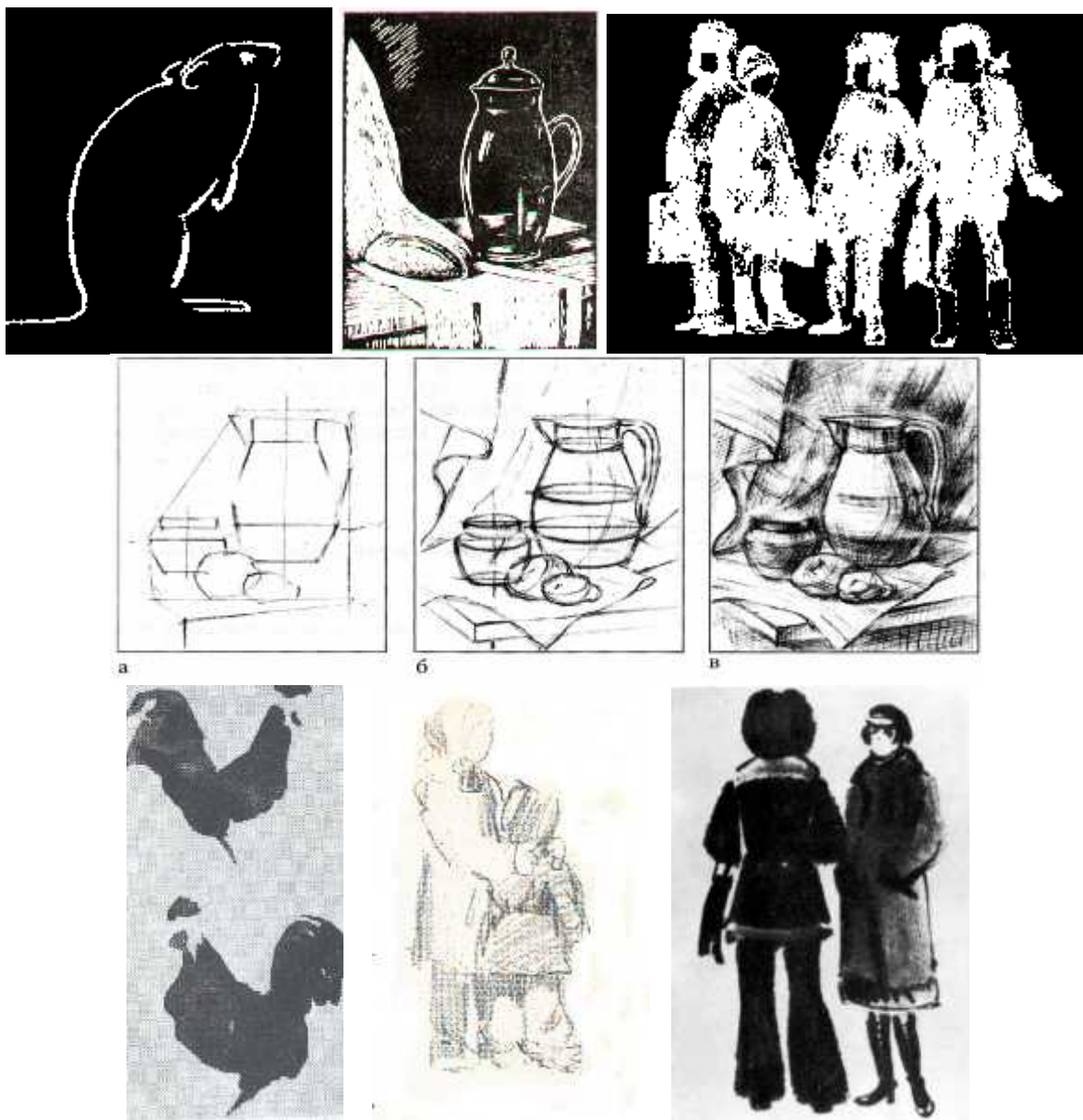
1. Турли дарахтлар, гуллар, барглар, ўсимликлар.

2. Фауна дунёси объектларини тасвирлаш: а) Уй оқайвонлари: сизир, эчки, от, туя, оқўй, мушук, ит ва бошқ.

3. Транспорт: энгил ва оқир автомашиналар, велосипед, мотоцикл, трамбай, троллейбус, оқайи, локомотив, вертолет, самолёт ва бошқ.

4. оқурилиш ва оқишлоқўжалик машиналар: булдозер, трактор, эксковатор, кран, автокар, комбайн ва бошқ.

5. Одам оқоматини турли оқаракатини оқораламаси ва оқис оқаламчизоқисини тасвирлаш: ишлаш пайти, юриш, югуриш, сакраш.

Адабиётлар

1. Кузин В.С. Наброски и зарисовки. - М., 1990.
2. Ли Н.Г. Рисунок. Основы учебного академического рисунка. - М., 2003.
3. Ростовцев Н.Н. Академический рисунок. - М., 1988.
4. Ростовцев Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. - М., 2000.
5. Терентьев А.Е. Рисунок в педагогической практике учителя изобразительного искусства. - М., 1981.
6. Aggy Boshoff. Oil - painting Workshop. First American Edition, 2006.
7. Paul Thomas, Anita Taylor. Drawing. London – 2011.